

А. Ф. Баторшина,
к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних фінансів
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
ORCID ID: 0000-0003-4295-7620
С. Я. Рой,
магістр кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
ORCID ID: 0000-0001-8907-808X

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.88

АНАЛІЗ ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ РОЗВИТКУ РИНКУ ІСЛАМСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

A. Batorshyna,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of International Finance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
S. Roi,
Master's student of the Department of International Finance,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ANALYSIS OF GLOBAL TRENDS IN THE ISLAMIC FINANCIAL SERVICES MARKET

Статтю присвячено аналізу глобальних тенденцій розвитку ринку ісламських фінансових послуг і визначення переваг розширення ісламського фінансування в Україні. Досліджується динаміка розвитку трьох ключових секторів галузі ісламських фінансів: ісламської банківської справи, ісламського ринку капіталів та ісламського страхування.

Ринок ісламських фінансових послуг розвивається досить динамічно і у 2018 році сягнув позначки 2,19 трлн дол. США. Ісламський банкінг є найголовнішим представником галузі ісламських фінансових послуг, маючи у розпорядженні 72% загальної вартості активів всієї галузі. Первинний ринок сукук продовжує зростати, оскільки нові юрисдикції планують випуски суверенного сукуку. Спостерігається тенденція до зростання і розвитку ринку ісламського страхування у різних країнах та регіонах: за останні 6 років страхові внески виросли в середньому майже на 6,9%.

Автори вважають, що розвиток ісламського фінансування в Україні є досить доречним та перспективним, оскільки дозволить розширити фінансово-економічні відносини з мусульманськими країнами і залучити необхідні фінансові ресурси, зокрема, на реалізацію соціально важливих проєктів.

The article is devoted to the analysis of global trends in the Islamic financial services market development and the definition of the benefits of Islamic financing expanding in Ukraine. The dynamics of development of three key Islamic finance industry sectors is studied: Islamic banking, Islamic capital market and Islamic insurance.

The market of Islamic financial services is developing quite dynamically and in 2018 reached 2.19 trillion USA dollars. Islamic banking was found to be the most important representative of the Islamic financial services industry, with 72% of the total assets of this industry. Islamic banks and Islamic banking products are actively distributed around the world, particularly in Europe and the United States. The primary market for sukuk continues to grow. The outlook for the global sukuk market development remains positive, as new jurisdictions plan to issue sovereign sukuk. The future development of the Islamic capital market is quite promising, as Sharia law is becoming more regulated, and Islamic financial documents and transaction structures — more standardized. This will help to reduce the cost of such agreements. There is a trend of growth and development of the Islamic insurance market in different countries and regions: over the past 6 years, insurance premiums have grown by an average of almost 6,9%.

The dynamic development and significant potential for growth of the Islamic financial services industry lies in the unique competitive advantages associated with Sharia principles, which provide that capital is used for the public good and economic activity creates added value. These aspects ensure social prosperity at the national and global levels.

Considering the problems with attracting the necessary financial resources in the American and European markets, as well as to prepare the necessary basis for expanding financial and economic

relations with Muslim countries, the authors consider the development of Islamic finance in Ukraine quite appropriate and promising. In particular, it will allow attracting the necessary financial resources for the implementation of socially important projects.

Ключові слова: ісламські фінансові послуги, ісламський банкінг, ісламський ринок капіталів, сукук, ісламські фонди, такафул.

Key words: Islamic financial services, Islamic banking, Islamic capital market, Sukuk, Islamic funds, Takaful.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Фундаментальні особливості ісламської економіки та фінансів орієнтують діяльність економічних суб'єктів не лише на забезпечення добробуту своєї сім'ї, а й на важливі соціальні цілі. Вони стимулюють розвиток торгівлі та надання різних фінансових послуг, але водночас запобігають лихварству, необґрунтованому зростанню боргового навантаження, істотно обмежують можливості недобросовісної торгівлі і торгівлі уявними фінансовими активами, прив'язують фінансові зобов'язання до реального економічного ефекту та реальних активів [1].

Темпи зростання населення ісламських країн за прогнозами протягом наступних двадцяти років удвічі перевищуватимуть приріст немусульманського населення, а через десять років майже 30% молоді світу складатимуть мусульмани [2]. Тож майбутній розвиток та розширення галузі ісламських фінансових послуг з демографічної точки зору на глобальному рівні є доволі перспективним. Окрім цього, у зв'язку зі збільшенням чисельності мусульманського населення в країнах Заходу, а також через зацікавленість інвесторів у географічній диверсифікації інвестицій, інтерес традиційних банків до ісламських фінансових продуктів значно підвищився. Ісламські фінансові інститути можуть стати "новим диханням" світової економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням питань розвитку галузі ісламських фінансових послуг займалися як провідні зарубіжні вчені-економісти, так і вітчизняні дослідники. Серед числа зарубіжних дослідників можна виокремити праці таких вчених: Аскарі Х., Беккін Р., Вагізова В., Ель-Гамал М., Ель Корчі М., Ігоніна А., Ікбал З, Журавльов А., Зулькібри М., Мірахор А., Ноор М., Сабірзянов А. та ін. Серед українських авторів, які вивчають проблеми розвитку індустрії ісламських фінансових послуг слід зазначити праці таких вчених: Корнєєв В, Мозговий О., Субочев О., Токар В., Чугаєв О., Юркевич О. та ін.

Попри перераховані дослідження, проблематика процесів, що відбуваються на світовому ринку ісламських фінансових послуг, на наш погляд, охоплена далеко не повністю. Особливо це стосується ключових трендів розвитку галузі та особливостей розширення ринку ісламських фінансових послуг у немусульманських країнах.

МЕТА СТАТТІ

Метою даного дослідження є вивчення основ функціонування індустрії ісламських фінансових послуг, аналіз глобальних тенденцій його розвитку, а також визначення ключових перспектив розширення ісламського фінансування в світі та його розвитку в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Теоретичною та ідеологічною базою, що виступає підґрунтям для ісламських фінансових установ, є Коран. Коран містить в собі повний кодекс життя мусульманина. Сучасна економічна концепція ісламу ґрунтується на господарську діяльність людини, яка спрямована на забезпечення справедливого балансу між матеріальними і духовними потребами, між індивідуальними і суспільними обов'язками [1].

Галузь ісламських фінансів складається з трьох основних секторів:

- банківська справа (Islamic Banking);
- ринки капіталу, що включають сукук (ісламські облігації, Sukuk) та ісламські фонди (Islamic Fund);
- такафул (ісламське страхування, Takaful).

Після двох років незначного зростання галузь ісламських фінансових послуг (Islamic Financial Services Industry, IFSI) повернулася до значних темпів приросту (8,3%). У 2017 році вартість галузі ісламських фінансових послуг вперше за історію свого існування перевищила рівень 2 трлн дол. США і продовжила зростання у 2018 році, досягнувши рівня 2,19 трлн дол. США (рис. 1).

Ісламський банкінг відіграє важливу роль у структурі галузі ісламських фінансових послуг у світі і є найголовнішим її представником (рис. 2).

З 2000 р. по 2016 р. капітал ісламських банків зростає значними темпами: з 200 млрд дол. (2000 р.) до 2,2 трлн дол., і очікується, що до 2022 р. сягне рівня 3,8 трлн дол. [4].

Попри невелику частку світових фінансових активів, ісламські банки встановили свою присутність у більш ніж 60 країнах і набули системного значення у 14 юрисдикціях.

У мусульманських країнах, де банківська діяльність здійснюється на базі норм шаріату, окрім центрального банку за комерційними банками ще наглядають так звані спостережні ради шаріату. Вони слідкують за дотриманням релігійних норм при проведенні операцій, а також за відповідністю банківських продуктів нормам шаріату.

Проте, західних інвесторів не відлякує додатковий інститут контролю. У країнах Пакистані, Катарі, ОАЕ відкриваються офіси банків, що засновані за участі інвесторів із США, Німеччини, Голландії, Швейцарії, Росії, Казахстану. Така активність зарубіжних інвесторів пов'язана з тим, що значна кількість західних компаній ведуть бізнес у країнах Близького Сходу. Проте крупних інвесторів не завжди задовольняє рівень банківського обслуговування в країнах цього регіону. Через це, разом зі зростанням обсягу інвестицій (найбільше у видобуток та переробку нафти), зросла й необхідність розвитку банківського сектору держав Близького Схо-

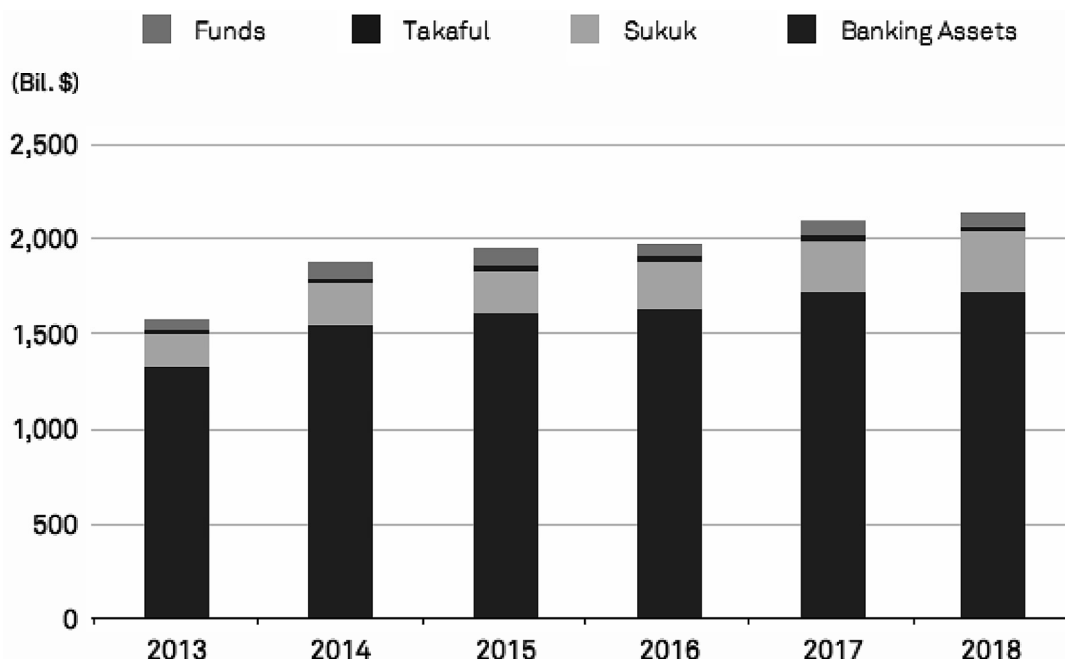

Рис. 1. Світовий обсяг активів галузі ісламських фінансових послуг за секторами

Джерело: [3, с. 9].

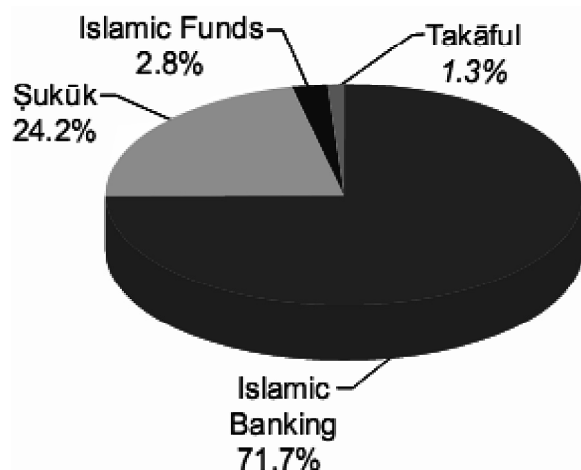

Рис. 2. Розподіл глобальних активів галузі ісламських фінансових послуг у 2018 р.

Джерело: [5, с. 10].

ду. Ісламські банки та ісламські банківські продукти активно поширюються в світі, зокрема, в Європі та США. Транснаціональні банки відкривають відділення, які працюють відповідно до норм шаріату, так звані "ісламські вікна" [6].

Ісламські банки фінансують різноманітні сектори економіки. Світова статистика констатує, що більше чверті фінансування припадає на придбання споживчих товарів довгострокового користування. Нерухомість та будівництво (16% фінансування), виробництво (12% фінансування) і торгівля (8%) є двигунами економічного розвитку та необхідною умовою для загальноекономічного процвітання [6].

Світова ісламська банківська індустрія зросла у 2018 році лише на 0,9% з вартістю активів 1,57 трлн дол. США, відповідно скоротивши свою частку в загальній структурі галузі ісламських фінансових послуг до 71,7% (див. рис. 2). Таке нестабільне зростання за цей період

пояснюється головним чином знеціненням місцевих валют у перерахунку на долар США, особливо в деяких країнах з перехідною економікою, що мають суттєву частку ісламських банківських активів. Найбільший спад вартості банківських активів спостерігався в Ірані та Судані.

Попри повільніші темпи зростання світових активів, частка внутрішнього ринку для ісламського банкінгу щодо загального банківського сектору все ще продовжувала зростати у значній кількості країн, хоча й повільнішими темпами. Ісламський банківський бізнес зазнав збільшення частки внутрішнього ринку в 19 країнах, залишаючись постійним у шести інших (включаючи Іран та Судан, які мають 100% частки ринку).

Так, частка ісламського банкінгу по відношенню до активів традиційних банків у 2018 р. у Кувейті становила 40,6%, Малайзії — 26,5%, Катарі — 25%, ОАЕ — 20,6%, Йорданії — 15,6% (рис. 3).

Менше 10% від усіх банківських активів припадає на ісламські банки в таких країнах, як Бахрейн, Пакистан, Єгипет, Оман, Туреччина, Індонезія та ін. І лише в двох ісламських країнах частка ісламських банків в структурі всієї банківської системи знаходиться на рівні 100% (Судан та Іран).

Ісламський банкінг зростає не тільки в мусульманських країнах, але і в ряді немусульманських.

Серед немусульманських країн світу центром ісламських фінансів залишається Великобританія. В країні працює п'ять повноцінних ісламських банків (табл. 1), а понад 17 інших банків (філій традиційних банків) пропонують ісламські фінансові послуги.

Лідером ісламського банкінгу в регіоні Західної Європи є Великобританія, де протягом 2004—2008 рр. було створено п'ять банків, що працюють за нормами шаріату. Ще 17 британських банків відкрили у "ісламські вікна". Щоправда 88% ісламських активів Великобританії припадає на один банк з "ісламським вікном" — HSBC Amanah (16,7 млрд дол.) [7].

Якщо для мусульманських країн створення ісламських банківських інститутів було викликано необхідністю відповідності їх економіки релігійним принципам ісламу, то для немусульманських країн поява ісламських фінансових інститутів стало, передусім, відповіддю на потреби значної кількості мусульман, що проживають в них і потребують відповідних шаріату фінансових послуг.

Ісламський ринок капіталів. З початку 1990-х років ісламський ринок капіталу швидко розвивався по всьому світу. Цей ріст був обумовлений підвищенням доходів країн-експортерів нафти в результаті зростання світових цін на нафту. Ісламський ринок капіталу є невід'ємною частиною ісламської фінансової системи. Він дозволяє мобілізувати та оптимально розподілити фінансові ресурси, реалізуючи посередницьку роль ісламських фінансових інститутів у процесі інвестування.

Ісламський ринок капіталів представлено ринком "сукук" і ісламськими фондами.

Сьогодні ринок сукук — швидко зростаючий сегмент ісламського ринку капіталів. Він є другим після ісламського банкінгу за величиною і класом активів у галузі ісламських фінансів. Ринок сукук став важливим засобом для інвестування в різні сфери без порушення норм шаріату.

За визначенням Організації бухгалтерського обліку та аудиту ісламських фінансових інститутів (AAOIFI), сукук — це сертифікати рівної вартості, що являють собою нерозділені частки у праві власності на матеріальні активи, майнове право і послуги [8, с. 6].

Водночас сукук можна розглядати і як комерційний документ, який дає іноземному інвестору права власності на базовий актив (Організація міжнародних ісламських фінансових ринків — IIFM) [9, с. 19].

В якості інструменту фінансування сукук забезпечує фінансування як державних (суверенний сукук), так і приватних структур (корпоративний сукук).

Середньорічні темпи зростання ісламських цінних паперів у період з 2009 по 2014 рр. становили понад 19,56%, а загальна вартість світового сукука досягла в кінці 2014 року майже 300 млрд дол. США [10, с. 13]. Попри складні глобальні умови, нові випуски сукук в 2018 році досягли 93 млрд дол. США, демонструючи зростання на 1,7%, у порівнянні з попереднім роком (рис. 4).

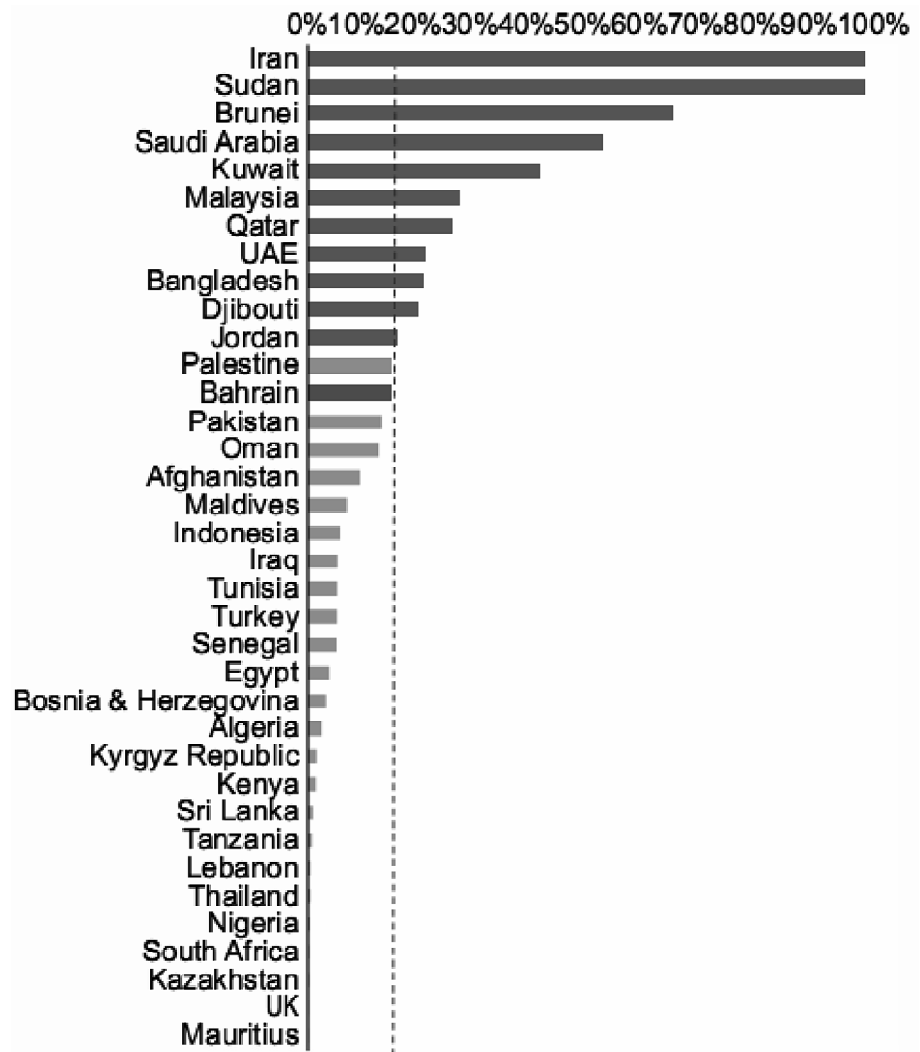

Рис. 3. Частка ісламського банкінгу в структурі банківської системи країни у 2018 р.

Джерело: [5, с. 11].

Таблиця 1. Ісламські банки, розташовані у Великобританії за станом на 2019 р.

Банк	Країна походження	Акціонери
Abu Dhabi Islamic Bank	Об'єднані Арабські Емірати	Abu Dhabi Islamic Bank
Al Rayan Bank	Катар	Masraf Al Rayan
Bank of London and Middle East	Великобританія	Серед інших, акціонери з Кувейту
Gatchouse Bank	Великобританія	Серед інших, акціонери з Кувейту
QIB UK	Катар	Ісламський банк Катару (Qatar Islamic Bank)

Джерело: [3, с. 12].

Суверенний сукук. Суверенні випуски в черговий раз склали більшість випусків, а саме: 74% від загальної кількості у 2018 році. Однак загальна кількість випусків суверенних сукуків зменшилась на 9% у 2018 році. Тенденція до сталих випусків сукук була посилена у 2018 році випуском першого суверенного зеленого сукук урядом Індонезії.

Уряд Великобританії у 2014 році став першою західною державою, яка випустила державний цінний папір (северенний сукук). Попит на даний інструмент в 11 разів перевищив суму підписки, намічену від самого початку.

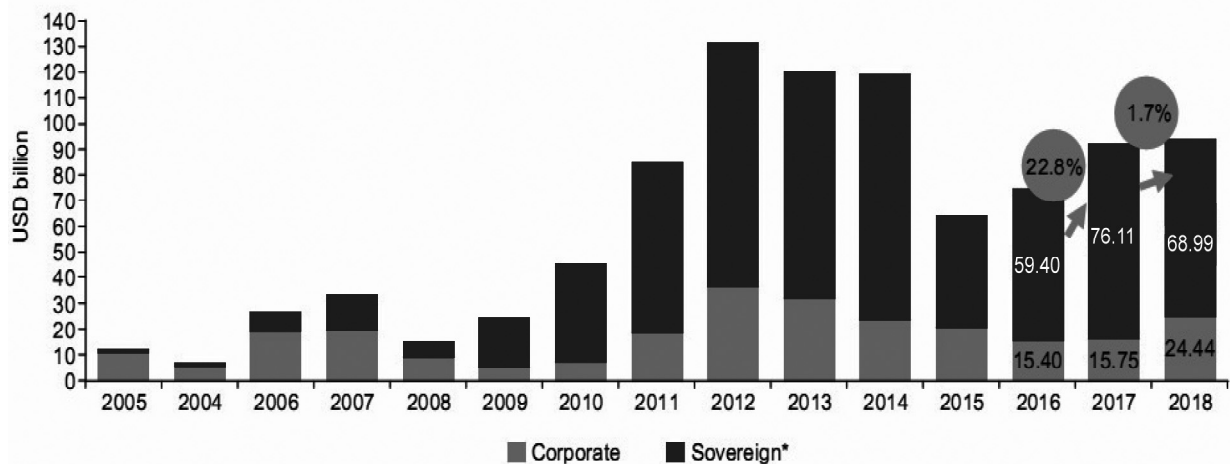

Рис. 4. Динаміка випуску "сукук" у 2005—2018 рр.

Джерело: [5, с. 18].

Корпоративний сукук. Емісія корпоративного сукук набула значного поштовху у 2018 році на загальну суму 24,4 млрд дол., що на 55% більше порівняно з попереднім роком. Зростання корпоративних випусків було зумовлене значними випусками ОАЕ, а також трьома іншими юрисдикціями: Малайзія, Саудівська Аравія та Туреччина.

У 2018 році, загалом 10 країн залучили кошти на корпоративному ринку сукук. Найбільшими емітентами залишились Малайзія та ОАЕ. В цю десятку країн увійшли і корпорації з трьох країн, що не є членами Організації ісламського співробітництва (Organisation of Islamic Cooperation, OIC) з Європи — Ірландія (1,2%), Нідерланди (0,3%) та Великобританія (1,3%) [5].

Ринок сукук у Великобританії був створений в 2007 році, і фіксував зростання в подальшому. На сьогодні 57 видів сукук були розміщені на Лондонській Фондовій Біржі (LSE) на суму 51 млрд дол.

Аналізуючи загальний обсяг випуску сукук у 2018 році за секторами, варто зазначити, що державний та сектор фінансових послуг продовжують показувати найбільший обсяг таких випусків. На ці два сектори припадає 79% загального обсягу випусків сукук у 2018 р. [5, с. 19].

Загалом первинний ринок сукук продовжує зростати. Випуски сукук для підтримки мети зеленого та сталого фінансування продовжувались у 2018 році, особливо з азіатського регіону. На додаток до першого суверенного випуску зеленого сукук Індонезією, Малайзія також вжила заходів для підвищення "зеленого кольору" сукук, шляхом продовження, у квітні 2018 року, гранту на схему сукук, яка дозволяє зменшити податкові витрати на емісію та передбачає податкові пільги для інвесторів зеленого сукук.

Прогноз щодо розвитку світового ринку сукук залишається позитивним, оскільки нові юрисдикції, такі як Казахстан, планують випустити суверенний сукук найближчим часом, а Великобританія планує перевипуск суверенного сукуку.

Кількість ісламських фондів збільшились у 2018 році і склали 1292 фонди (у 2017 р. — 1161 ісламські фонди). Загальний обсяг активів, що знаходяться в управлінні (Assets under Management, AuM), за станом на кінець 2018 року становить 67,4 млрд дол. (рис. 5).

Загальна кількість країн, де зареєстровані ісламські фонди, за станом на 2018 рік становить 34. Два ключових місця реєстрації ісламських фондів — Малайзія та Саудівська Аравія, на загальну суму яких припадає близько 65% всіх активів в управлінні ісламських фондів. Три наступні країни базування капіталу ісламських фондів відносяться до групи немусульманських країн: Ірландія (9%), США (5%) та Люксембург (5%) [5].

Кількість фондів, які займаються інвестуванням на глобальному рівні, становлять 33%. Однак значна кількість фондів також зосереджується на внутрішніх ринках, особливо у Малайзії (24%) та Саудівській Аравії (18%) [5, с. 20].

Основу структури ісламських фондів за класами активів становлять: власний капітал, грошовий ринок та товари. Більшість фондів були орієнтовані на власний капітал (42%) зі збільшенням обсягу до 28,6 млрд дол. США у 2018 році. Частка грошового ринку дещо зменшилась, порівняно з 2017 роком, і становить 25% (17,03 млрд дол.). Натомість клас "товари" збільшилися до 15% від загальної кількості ісламських фондів, що становить 9,8 млрд дол. (2017: 14%, 9,5 млрд дол.) [5].

Нині зростання ісламського ринку капіталів значно випереджає темпи зростання традиційних банків. Все це впливає на традиційні фінансові інститути, які диверсифікуються, пропонуючи своїм клієнтам ісламські фінансові послуги, сумісні з нормами шариату [11].

Ісламське страхування (такафул). Ісламська страхова галузь є одним із важливих елементів ісламської фінансової системи. Вона доповнює інші сегменти і виступає в ролі каналу розподілу ризиків, допомагаючи протистояти фінансовим потрясінням.

Оскільки норми ісламу забороняють періодичні фіксовані внески в обмін на отримання компенсації при виникненні збитку, котрий носить імовірнісний характер і відтак дає можливість страховику отримати страхову премію без сплати відшкодування страхувальнику, то подібна форма здійснення страхової діяльності суперечить ісламу.

Альтернативно до традиційного страхування, в ісламських країнах в останні десятиліття набув поширення механізм страхування, який дозволяє уникнути певних заборон за шариатом. Цей механізм, що отримав назву "такафул", призначений для захисту інтересів

своїх учасників від непередбачуваних обставин шляхом солідарної участі у прибутках та збитках.

Учасники такафул-фонду здійснюють добровільні грошові внески (табарру) у спеціальний страховий фонд, що призначений для покриття збитків у разі настання страхового випадку. Оператор такафул-фонду (страховик) встановлює частки, в яких розділяються грошові кошти, частина з яких спрямовується на інвестиції, що організовані за принципом поділу прибутків і збитків [12].

Розмір частки внесків, що спрямовуються до накопичувального фонду для подальшого інвестування, обговорюються заздалегідь у контракті і становлять 50—60%. Інвестування може здійснюватися оператором тільки в ті напрямки та діяльності, які не заборонені шари'атом. Як правило, розмір вкладу, який вносить учасник, залежить від типу покриття та особистих обставин, а також визначається природою ризику і періодом покриття.

У разі виникнення дефіциту страхового фонду, солідарну відповідальність за його покриття нести будуть всі учасники за рахунок власних коштів. На відміну від традиційного страхування, такафул-оператор (страховик) не бере на себе частину ризиків учасників, а займається лише управлінням страховим фондом.

Ринок ісламського страхування відносно молодий, але його потенціал величезний. Півтора мільярда мусульман у світі являють собою потенційну клієнтську базу, яку жоден страховик не може дозволити собі ігнорувати. Спостерігається тенденція до зростання і розвитку ринку ісламського страхування в різних країнах та регіонах.

Світовий обсяг страхових премій у галузі такафул підвищився на 1,5% та за станом на 2017 р. оцінюється в 4 892 млрд дол. У порівнянні з 2016 р., відбулось збільшення показника на 2,2%. Попри уповільнення темпів економічного зростання, підвищення рівня інфляції, а також обмінний курс в країнах, де надаються послуги галузі такафул, внески по загальному страхуванню в 2017 році виросли на 4,3% (в номінальному обсязі). За 6 років (2012—2017 рр.), внески галузі виросли в середньому майже на 6,9% (рис. 6).

Якщо говорити про регіони, то країни-члени Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (Gulf Cooperation Council, GCC) у 2017 р. зберігають свою провідну роль як найбільшого світового ринку ісламського страхування (такафул). Обсяг внесків у регіоні становить 11,7 млрд дол. — понад 44% від загального обсягу глобальних внесків сектору ісламського страхування. Друге місце посідає Близький Схід та Північна Африка (10,3 млрд дол.) — 31,4% глобального ринку Такафул. Далі йдуть Південно-Східна Азія і Тихоокеанський регіон (3,9 млрд дол.), Південна Азія (0,2 млрд дол.) та Африка на південь від Сахари (0,01 млрд дол.) [5].

Іран, Малайзія, Саудівська Аравія та ОАЕ є основними ісламськими страховими ринками, сконцентрувавши більш ніж 87% загальних внесків у 2017 р. Валові

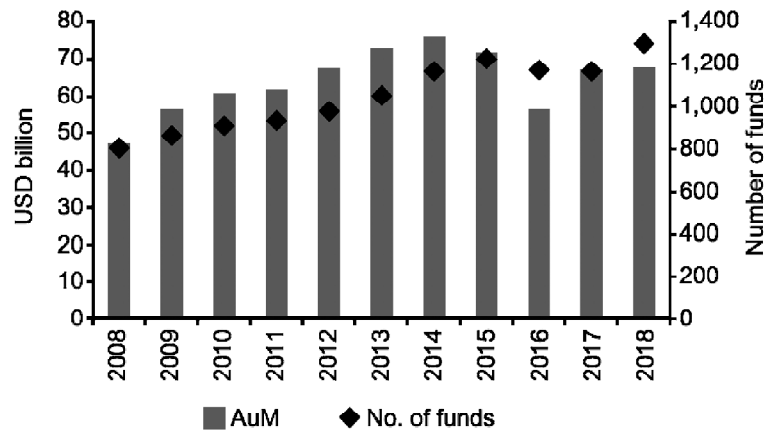

Рис. 5. Активи ісламських фондів в управлінні та кількість ісламських фондів за 2008—2018 рр.

Джерело: [5, с. 19].

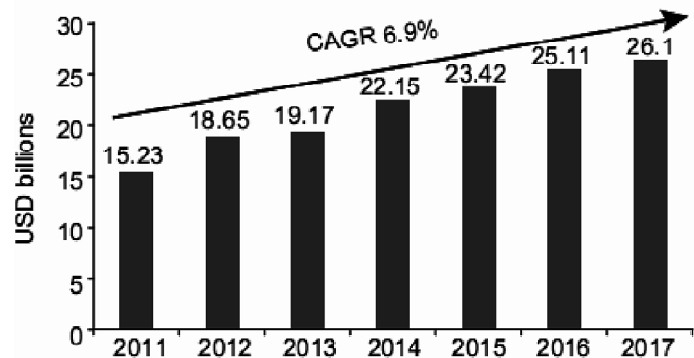

Рис. 6. Динаміка страхових внесків глобального ринку такафул у 2011—2017 рр.

Джерело: [5, с. 29].

внески загального та сімейного ісламського страхування в 2017 р. оцінюються (номінальна вартість у доларах США) у 7,2 млрд дол. та 18,9 млрд дол. відповідно [5].

За регіонами, Південно-Східна Азія має найбільшу кількість такафул-інституцій (30%), потім йдуть країни-члени Ради співробітництва арабських держав (Gulf Cooperation Council, GCC) і країни МЕНА з 27% і 26% відповідно [5, с. 34].

Розподіл продукції такафул варіюється в різних країнах та між сегментами бізнесу. Хоча ряд ринків покладається на агентів і брокерів, щоб генерувати значну частину загального бізнесу такафул, інші використовують прямі канали. Передбачувана відсутність прозорості в процесі продажів і маркетингу, а також відсутність дотримання міжнародних стандартів — це ті проблеми, що обмежують збільшення внесків із сімейного такафулу. Вираження довіри споживачів та впевненість на ринку, а також прозорість процесу збуту необхідні для стійкого зростання такафул-внесків та частки ринку в цілому.

У сучасний період глобальна індустрія ісламських фінансових послуг демонструє динамічний розвиток і серйозний потенціал для зростання.

В умовах економічної нестабільності, вітчизняний фінансовий ринок як ніколи потребує розширення своїх можливостей. Одним із таких напрямів може бути галузь ісламських фінансових послуг.

Ісламський банкінг та фінанси — це інноваційний спосіб для ряду країн пострадянського простору, де

проживає багато мусульман, зміцнити політичні та економічні зв'язки з ісламськими країнами [13].

Українські фінансисти зацікавилися ісламським фінансовими інструментами з метою залучення в країну інвестицій з мусульманських країн. Арабські країни неодноразово висловлювали бажання прийти на вітчизняний ринок із широкомасштабними інвестиціями на взаємовигідних умовах. Але на сьогодні рівень співробітництва України з мусульманськими країнами, зокрема, у фінансово-інвестиційній сфері, є доволі низьким. До основних причин можна віднести:

1) відсутність нормативно-правової бази в Україні відносно використання ісламських фінансових інструментів, а разом з тим і відповідних гарантій захисту інвестиційних проєктів;

2) відсутність ісламських банків або ісламських "вікон", а відтак — невирішеність проблем прямих банківських розрахунків, що змушує комерційні структури мусульманських країн та України розраховуватись через треті країни або використовувати непрозорі схеми;

3) слабка взаємна поінформованість сторін про можливості в налагодженні ефективної фінансової взаємодії.

Цікавим фактом є те, що українські промислові компанії вже використовують ісламські фінансові продукти, проте за межами України. Одною з таких компаній є підприємство, що входить до групи компаній "Метінвест" — британський прокатний завод Spartan UK. У грудні 2017 року він залучив поновлювану кредитну лінію (15 млн фунтів стерлінгів), яка була надана найбільшим ісламським банком в Європі — Bank of London and The Middle East (BLME). Це перше ісламське фінансування для групи "Метінвест" та вітчизняних корпорацій зокрема [14].

Досвід використання інструментів ісламського фінансування немусульманськими країнами є досить позитивним. Інвестиції в розвиток інфраструктури країни (приклад Великобританії) стимулюють активність населення, знижують рівень безробіття, зосереджують увагу працездатного населення на конструктивних економічних процесах і, як наслідок, зменшують соціальну напруженість серед населення.

Використання механізмів ісламського фінансування для цілей модернізації інфраструктури може відкрити Україні нові можливості в порівнянні із традиційним кредитуванням інвестиційних проєктів. Умови надання фінансових ресурсів у цьому випадку передбачають реалізацію проєктів, що мають високе соціальне значення. А такого роду фінансування реалізувати в умовах традиційної фінансової системи часто виявляється досить складно, адже потенціал бюджетної підтримки у країні є недостатньо високим, а можливості населення сплачувати послуги, які надаватимуться з використанням модернізованих об'єктів, досить незначні. У разі залучення фінансових ресурсів з ісламських країн, можна досягти мінімізації ризиків реалізації проєкту загалом і кожного з партнерів зокрема, отримавши можливість приступити до реалізації важливих для населення країни проєктів.

ВИСНОВКИ

Останнім часом дедалі більше зростає інтерес до питань функціонування ісламської фінансової системи, яка динамічно розвивається та впевнено завойовує світовий фінансовий простір.

У 2017 році вартість галузі ісламських фінансових послуг вперше за історію свого існування перевищила рівень 2 трлн дол. США і продовжила зростання у 2018 році, досягнувши рівня 2,19 трлн дол. США. Це відбулось завдяки суттєвому покращенню роботи трьох секторів: ісламського банківського сектору, ісламського ринку капіталу та такафул (ісламського страхування).

Ісламський банкінг є найголовнішим представником галузі ісламських фінансових послуг, маючи у розпорядженні 72% загальної вартості активів індустрії ісламських фінансових послуг. Ісламські банки та ісламські банківські продукти активно поширюються в світі, зокрема, в Європі та США.

Первинний ринок сукук продовжує зростати. Випуски сукук для підтримки мети зеленого та сталого фінансування продовжувались у 2018 році, особливо з азіатського регіону. Прогноз щодо розвитку світового ринку сукук залишається позитивним, оскільки нові юрисдикції, такі як Казахстан, планують випустити суверенний сукук найближчим часом, а Великобританія планує перевипуск суверенного сукуку. Станом на 2018 рік ісламські фонди зареєстровані у 34 країнах. За прогнозами, майбутній розвиток ісламського ринку капіталу є досить перспективним. Юриспруденція шаріату стає все більш врегульованою, а ісламські фінансові документи і структури угод — більш стандартизованими, тому очікується зниження витрат на здійснення таких угод.

Спостерігається тенденція до зростання і розвитку ринку ісламського страхування в різних країнах та регіонах: за 6 років (2012—2017 рр.), внески галузі виросли в середньому майже на 6,9%.

Динамічний розвиток і серйозний потенціал для зростання галузі ісламських фінансових послуг криються в унікальних конкурентних перевагах, пов'язаних з принципами шаріату, котрі передбачають, що капітал використовується для суспільного блага, а економічна діяльність утворює додану вартість. Ці аспекти забезпечують суспільне процвітання на національному та глобальному рівнях.

Враховуючи проблеми із залученням необхідних фінансових ресурсів на американських та європейських ринках, а також з метою підготовки необхідного основ для розширення фінансово-економічних відносин з мусульманськими країнами, ми вважаємо розвиток ісламського фінансування в Україні досить доречним та вигідним з таких причин:

— принципи ісламського фінансування за своєю природою спрямовані на розвиток реального сектору економіки. Вільні фінансові ресурси мусульманських країн можна залучити для фінансування інвестиційних та інфраструктурних проєктів в Україні;

— розвиток ісламських фінансових послуг та запровадження нових ісламських продуктів сприятиме розвитку діяльності вітчизняних фінансових інститутів;

— діяльність ісламських фінансових установ в Україні стимулюватиме подальший розвиток бізнесу че-

рез залучення інвесторів з мусульманських країн;

— використання механізмів ісламського фінансування і практична робота з ісламськими інвестиціями через ісламські банки призведе до майбутнього оздоровлення банківської системи України, оскільки головний принцип роботи ісламського банку — це взаємна довіра, якої не вистачає вітчизняному фінансовому ринку.

Література:

1. Рой С.Я. Теоретичні основи індустрії ісламських фінансів // Збірник матеріалів студентської науково-практичної Інтернет-конференції "Діджиталізація міжнародного економічного розвитку". — К.: КНЕУ, 2020. — С. 81—84.

2. Thomson Reuters and Dinar Standard (2016), "State of the Global Islamic Economy 2015/16 Report", Thomson Reuters and Dinar Standard, New York City, USA.

3. S&P Global Ratings Islamic Finance Outlook 2020 Edition [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.spglobal.com/_assets/documents/ratings/research/islamic_finance_2020_screen.pdf

4. Chloe Domat, Toward A Global Islamic Finance Standard. 2018. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.gfmag.com/magazine/march-2018/toward-global-islamic-finance-standard>

5. Islamic Financial Services Board — Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ifsb.org/sec03.php>

6. Баторшина А.Ф., Кузнецова І.І. Ісламський банкінг: глобальні тренди та конкурентні переваги // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — Вип. 23 (ч. 1). — Серія "Міжнародні економічні відносини та світове господарство". — 2019. — С. 10—15.

7. Islamic finance in the UK, 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/503491/2015047_Is_Fin_A5_AW_ENG_WEB.pdf

8. Sweder van Wijnbergen, Sajjad Zaheer Sukuk Defaults: On Distress Resolution in Islamic Finance. Amsterdam: University of Amsterdam. 2013.

9. IMF Working Paper. An Overview of Islamic Finance/ International Monetary Fund. 2015.

10. Islamic Financial Services Industry Stability Report 2016. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board, 2016.

11. Batorshyna Adilia, Tokar Volodymyr "Competitive advantages and challenges of Islamic banking in international business", The 17th International scientific conference Information technologies and management 2019, ISMA University, Riga, Latvia, 25—26 April, 2019.

12. Беккин Р.И. Исламское страхование (такафул): учеб. пособие. — Казань: Казан. ун-т, 2012. — 140 с.

13. Igonina A., Vagizova V., Batorshyna A., Sabirzyanov A. Liquidity management in Islamic banking industry // Social Sciences and Interdisciplinary Behavior: CRC Press, 2016. — P. 265—269.

14. Інформаційна агенція Минпром "Крупнейший исламский банк в Европе открыл кредитную линию для британского завода Метинвеста" [Електронний

ресурс]. — Режим доступу: <https://www.minprom.ua/news/239777.html>

References:

1. Roi, S. (2020) "Teoretychni osnovy industrii islams'kykh finansiv" // Zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii [Conference Proceedings of Scientific and Practical Internet Conference] "Didzhytalizatsiia mizhnarodnoho ekonomichnoho rozvytku", Kyiv, KNEU, pp. 81—84.

2. Thomson Reuters and Dinar Standard (2016), State of the Global Islamic Economy 2015/16 Report, Thomson Reuters and Dinar Standard, New York City, USA.

3. S&P Global Ratings (2020), "Islamic Finance Outlook", available at: https://www.spglobal.com/_assets/documents/ratings/research/islamic_finance_2020_screen.pdf (Accessed 12 November 2020).

4. Domat, C. (2018,) "Toward A Global Islamic Finance Standard", Global Finance, available at: <https://www.gfmag.com/magazine/march-2018/toward-global-islamic-finance-standard> (Accessed 7 November 2020)

5. Islamic Financial Services Board (2019), "Islamic Financial Services Industry Stability Report 2019", available at: <https://www.ifsb.org/sec03.php> (Accessed 30 October 2020).

6. Batorshyna, A. and Kuznietsova, I. (2019) "Islams'kyj bankinh: hlobal'ni trendy ta konkurentni perevahy", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu, no. 23 (part 1), seriia "Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo", pp. 10—15.

7. British Embassy Bishkek (2015), "Islamic finance in the UK", available at: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/503491/2015047_Is_Fin_A5_AW_ENG_WEB.pdf (Accessed 8 November 2020).

8. Sweder van Wijnbergen (2013), "Sajjad Zaheer Sukuk Defaults: On Distress Resolution in Islamic Finance", University of Amsterdam, Amsterdam.

9. International Monetary Fund (2015), "An Overview of Islamic Finance", Working Paper, Washington, USA.

10. Islamic Financial Services Board (2016), Islamic Financial Services Industry Stability Report 2016, Kuala Lumpur, Malaysia.

11. Batorshyna, A. and Tokar, V. (2019), "Competitive advantages and challenges of Islamic banking in international business", The 17th International scientific conference Information technologies and management, ISMA University, Riga, Latvia, 25—26 April, pp. 101—102.

12. Bekkin, R. (2012), Islamskoe strahovanie (takaful) [Islamic insurance (takaful)], Kazan University, Kazan, Russia.

13. Igonina, A. Vagizova, V. Batorshyna, A. and Sabirzyanov, A. (2016), "Liquidity management in Islamic banking industry", Social Sciences and Interdisciplinary Behavior, CRC Press, pp. 265—269.

14. Informatsijna ahentsiia Mynprom (2017), "The largest Islamic bank in Europe opens a credit line for the British plant Metinvest", available at: <https://www.minprom.ua/news/239777.html> (Accessed 31 October 2020).

Стаття надійшла до редакції 07.12.2020 р.